

УДК 338.43.01

С.В. Коваленко
І.О. Царенко, асп.

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Соціально-економічні передумови кадрового забезпечення інтегрованих структур в АПК: стан та перспективи розвитку в міжнародному контексті

У статті виокремлено кадрове забезпечення як один із формуютьючих чинників в процесі виникнення інтегрованих структур в АПК. Розглянуто основні соціально-економічні передумови кадрового забезпечення інтегрованих структур, загалом, та в агропромисловому комплексі, зокрема. Проаналізовано частку сільського населення та сільськогосподарських угідь у розрізі країн світу, в тому числі України. Розглянуто стан кадрового забезпечення сільської місцевості України на основі основних демографічних показників. Проаналізовано динаміку показників, які характеризують соціально-економічні передумови кадрового забезпечення інтегрованих структур в АПК України. Наведено комплекс заходів, направлених на вирішення проблем із кадровим забезпеченням інтегрованих структур в агропромисловому комплексі України.

кадрове забезпечення, інтегрована структура, агрохолдинг, сільське населення, агропромисловий комплекс

С.В. Коваленко
И.А. Царенко, асп.

Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна

Социально-экономические предпосылки кадрового обеспечения интегрированных структур в АПК: состояние и перспективы развития в международном контексте

В статье выделено кадровое обеспечение как один из формирующих факторов в процессе возникновения интегрированных структур в АПК. Рассмотрены основные социально-экономические предпосылки кадрового обеспечения интегрированных структур, в целом, и в агропромышленном комплексе, в частности. Проанализированы доли сельского населения и сельскохозяйственных угодий в разрезе стран мира, в том числе Украины. Рассмотрено состояние кадрового обеспечения сельской местности Украины на основе основных демографических показателей. Проанализирована динамика показателей, характеризующих социально-экономические предпосылки кадрового обеспечения интегрированных структур в АПК Украины. Приведен комплекс мероприятий, направленных на решение проблем с кадровым обеспечением интегрированных структур в агропромышленном комплексе Украины.

кадровое обеспечение, интегрированная структура, агрохолдинг, сельское население, агропромышленный комплекс

Постановка проблеми. В сучасних умовах посилення глобалізаційних перетворень та трансформацій агропромислового комплексу України, як стратегічно важливого та експортоорієнтованого, виникнення інтегрованих структур в даному секторі є вкрай необхідним для посилення його конкурентних позицій на глобальному ринку. Адже, як свідчить зарубіжний досвід [7], поширення таких форм господарювання має ряд переваг не лише для відокремлених суб'єктів господарювання, а й економіки країни в цілому, її національної безпеки, адже дає змогу таким суб'єктам забезпечити їх сталий розвиток та зміцнити конкурентні позиції шляхом підвищення продуктивності праці.

Оскільки основною передумовою виникнення інтегрованих структур, незалежно від сектору є, в першу чергу, їх кадрове забезпечення, яке здатне генерувати інноваційні ідеї та продукувати нові товари та послуги, здійснювати трансфер

технологій, то аспект соціально-економічних передумов кадрового забезпечення є вкрай актуальним для АПК, як одного з бюджетотворюючих комплексів України. Це зумовлює необхідність вивчення соціально-економічних передумов кадрового забезпечення інтегрованих структур в АПК України, їх стану та перспектив розвитку в контексті міжнародних порівнянь. Це, в свою чергу, дозволить забезпечити економічну безпеку та сталий розвиток не лише сільських територій на інноваційних засадах, що прискорюють економічний розвиток та мають відповідний соціальний ефект, а й економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження аспекту функціонування інтегрованих структур в контексті дослідження їх впливу на розвиток агропромислового комплексу висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Так, В.В. Бакум досліджує особливості кластеризації агровиробництва, що базується на відході від галузевого принципу розвитку економіки регіонів, і переходу до комплексного використання їхнього потенціалу [1], В.І. Богачов та В.Г. Ткаченко акцентують увагу на розвитку ефективних форм господарювання кластерам, які знайшли широке застосування в країнах Європи з ринковою економікою. Розглянуто деякий позитивний досвід створення і розвитку кластерів в ряді регіонів України з реалізації інноваційної політики держави [13], О.М. Вишнеvsька вивчає аспекти інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектора в умовах глобалізаційних змін і тенденцій [2], І.Ю. Гришова досліджує проблеми та перспективи розвитку кластерів в агропромисловому комплексі [3].

Заслужують на увагу наукові розробки аспекту кластеризації як механізму підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки таких фахівців, як М.Ф. Кропивко, П.Т. Саблук [11]. Кластерну модель організації великотоварного агропромислового виробництва та розвитку економіки сільських поселень і територій досліджують у своїх працях Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук, В.М. Скупий та М.Ф. Кропивка [6]. О.М. Левченко визначає особливості економічного механізму розвитку інтегрованих структур в аграрному секторі економіки та методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу регіонів у контексті формування інноваційно-інтегрованих структур, крім того вагоме значення мають доробки автора, що стосуються класифікації існуючих форм інноваційно-інтегрованих структур в сучасній економіці [8-10]. Зарубіжний досвід функціонування агро-кластерів досліджують у своїх працях Є. Галвес-Ногалез [17], Х. Іршад [18], А. Луйен А. [19] та ін. Проте, вважаємо, що, не дивлячись на значні теоретико-методологічні доробки з даної проблематики, нині розвиток інтегрованих структур в АПК не є поширеним. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають дослідження, пов'язані з вивченням соціально-економічних передумов саме кадрового забезпечення інтегрованих структур АПК, як одного з найбільш важливих чинників формування інноваційно-інтегрованих структур.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз соціально-економічних передумов кадрового забезпечення інтегрованих структур в агропромисловому комплексі України.

Виклад основного матеріалу. Для економіки України поширення інноваційно-інтегрованих структур є першочерговою основою посилення конкурентоспроможності національної економіки як одного з найбільш ефективних механізмів трансферу науково-дослідних розробок у нові продукти чи послуги [10]. Особливо актуальним це питання є для АПК, де поширення інноваційно-інтегрованих структур виступає як інструмент, що дозволить зупинити спад виробництва в сільському господарстві і створити передумови для його зростання. Саме впровадження інтегрованих структур може вирішити таку серйозну проблему сільськогосподарських підприємств, як

дефіцит власних інвестиційних ресурсів. Більшість сільськогосподарських підприємств є непривабливими для інвестування, а у складі агропромислових об'єднань їх інвестиційна привабливість істотно зростає.

У той же час формування такого роду структур потребує забезпечення кадрами з високим рівнем освіти, кваліфікації, достатньої мотивації та бажання працювати у сільському господарстві. На жаль, незважаючи на високий рівень безробіття в сільській місцевості, який теоретично повинен бути резервом для розширення виробництва і економічного зростання, інтегровані структури зіштовхуються з серйозними проблемами в пошуку кадрів. Зокрема, більшість з них, орієнтована на молодь, як кадри, які здатні більш швидко навчатися і переймати прогресивний досвід господарювання, є більш мобільними та ініціативними.

У більшості випадків, не знаходячи таких кадрів в місцях розташування підприємства, керівництво готове фінансувати програми з організації робіт вахтовим методом, а також програми з переселення на постійне місце проживання фахівців з інших регіонів та забезпечення їх житлом. Таким чином, у сільській місцевості досить багато безробітних і в той же час на роботу у високотехнологічну, високоефективну фірму найняти нікого. В результаті, економічно активне населення сільської місцевості характеризується: низьким рівнем життя, високою часткою бідного населення, високим рівнем безробіття, низькою часткою молоді в структурі населення, найбільш ініціативна і працездатна частина якої не планує працювати в сільському господарстві та отримувати агрономічну освіту, низькою тривалістю життя та високим рівнем смертності працездатного населення.

Перш ніж перейти до аналізу соціально-економічних передумов кадрового забезпечення інтегрованих структур в АПК, вважаємо за доцільне, розглянути чинники формування інноваційно-інтегрованих структур. До них можуть бути віднесені наступні:

- законодавчо-нормативні – наявність нормативної бази з питань створення інноваційно-інтегрованих структур;
- науково-дослідні – наявність наукових установ, підприємств з високим науково-дослідним потенціалом;
- кадрові – наявність висококваліфікованих фахівців відповідного профілю інноваторів, винахідників;
- фінансові - доступ до джерел фінансового капіталу та умови його отримання;
- матеріально-ресурсні - можливість придбання або оренди земельних ділянок, приміщень, виробничих фондів;
- технологічні – рівень технологічного оснащення учасників структури, доступ до нових технологій;
- наявність інфраструктури – рівень розвитку транспортної, соціальної, ринкової інфраструктури відповідної території;
- інформаційно-комунікативні – наявність сучасних інформаційно-комунікативних технологій, центрів консультаційних послуг та ін. [9].

В даному дослідженні нас, в першу чергу, цікавить саме кадровий чинник формування інноваційно-інтегрованих структур. Оскільки основним джерелом формування кадрового забезпечення певного підприємства, зокрема, чи країни, загалом, є її населення, то досить важливо проаналізувати чисельність такого населення в межах певної країни чи світу в цілому, як потенційну чисельність осіб, які можуть бути залучені до процесу створення валового продукту.

Загалом, нині характерною є тенденція постійного збільшення чисельності населення світу, зокрема за останні 56 років спостерігаємо зростаючий темп, а саме: 1960 р. - 3,03 млрд. осіб, 2016 р. – 7,44 млрд. осіб, що більш ніж у 2 рази [14], тобто

теоретично, в глобальному вимірі, зросла чисельність осіб, здатних до генерування чи продукування чогось нового.

Проте, беручи до уваги структуру населення, спостерігаємо, що чисельність сільського населення, як у світовому вимірі, так і в Україні зокрема, має спадну тенденцію.

Аналізуючи рис. 1 спостерігаємо, що, загалом, у світі близько 45,7 % населення проживає у сільській місцевості, хоча у 1960 році цей показник складав понад 66,4%, що на 31,2% вище поточного стану. Аналогічною є тенденція до спаду і в Україні: 1960 рік - 53,2%, 2016 рік - 30,1 (рис. 1).

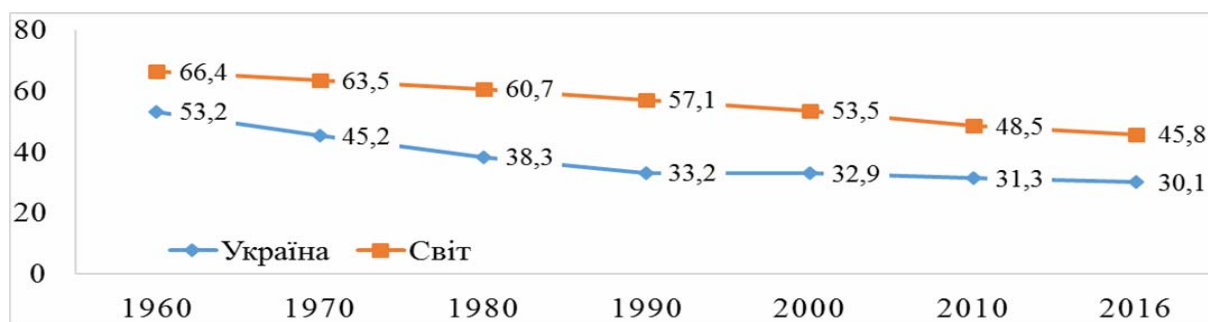

Рисунок 1 – Частка сільського населення до загальної чисельності населення у світі та Україні, %
Джерело: побудовано авторами на основі джерела [16].

Агропромисловий комплекс є специфічним комплексом, для якого окрім кадрового ресурсу стратегічно важливим ресурсом є земля, більше того, саме земля виступає першоосною для позиціонування країни, в межах міжнародного поділу праці, як аграрної.

В глобальній спеціалізації світової економіки Україна посідає унікальне місце, адже жодна країна світу не має таких земельних запасів, придатних для сільського господарства, що в результаті може виступити потенційним місцем роботи як для сільського населення, в першу чергу, так і населення країни загалом.

Аналізуючи обсяги сільськогосподарських угідь світу, зазначимо, що загалом вони займають значну частку території, яка, проте, впродовж останніх десятиліть зменшується. Наприклад, якщо в 1991 році показник частки сільськогосподарських угідь становив близько 39,47 %, то станом на кінець 2014 року ця частка скоротилась на 1,97 % і становила 37,5 % (рис. 2).

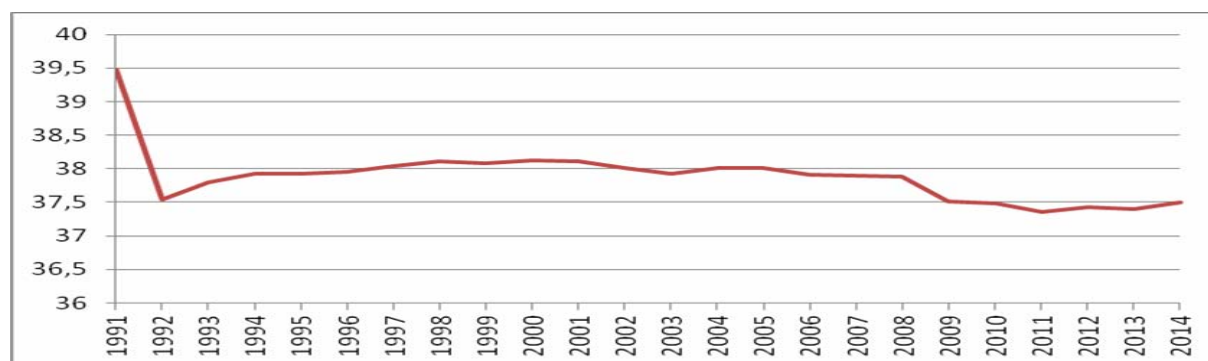

Рисунок 2 – Частка сільськогосподарських угідь у загальній площі світу, %
Джерело: побудовано авторами на основі джерела [15].

Таким чином, поступове зменшення показника частки сільськогосподарських угідь засвідчує, що у світі щораз більше використовують сільськогосподарські угіддя в інших цілях. З одного боку, це можна пояснити вилученням землі з обробітку з екологічних причин, з іншого – зміною цільового призначення земельних ресурсів, їхнім використанням для будівництва, промисловості, об'єктів торгівлі тощо, що в підсумку призводить до збільшення попиту на продукти сільськогосподарського виробництва (з огляду на зростання населення) або скорочення пропозиції (зниження частки сільськогосподарських угідь) та підвищення ціни на неї.

Далі, вважаємо за доцільне, розглянути більш детально ситуацію в Україні. Тим більш, що Україна на міжнародній арені позиціонується як аграрна країна.

Аграрний сектор має колосальне значення для економіки України в цілому і являється основою добробуту громадян. Природні ресурси України сприятливі для розвитку сільського господарства. Серед необхідних для реалізації цього потенціалу факторів – потреба в кваліфікованих фахівцях. Перш за все, аналізуючи загальну чисельність наявного населення України, спостерігаємо наступне: за даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 р. кількість наявного населення України становила 48457,1 тис. осіб. Кількість міського населення склала 32574,4 тис. осіб, сільського – 15882,7 тис. осіб. Відсоткове співвідношення міського і сільського населення становило відповідно 67,2% і 32,8% [4]. Нині, станом на 1 січня 2017 р. - 42584,5 тис. осіб, в тому числі міського 29482,3 тис. осіб або 69,2% і сільського відповідно 13102,2 тис. осіб або 30,8%, що у порівнянні з 1991 роком, на 9359,9 тис. осіб менше [14]. Проте слід відмітити, що таке скорочення відбувається в результаті зменшення абсолютної і відносної кількості як міського, та і сільського населення.

Більше того, аналізуючи динаміку народжуваності та смертності в сільській місцевості України протягом 1991–2016 років, слід відзначити про високий рівень природного скорочення населення та тенденцію до зниження рівня народжуваності.

Бурхливий розвиток науки і техніки в усіх галузях національного господарства сприяє підвищенню продуктивності праці, але, зумовлює скорочення робочих місць, особливо тих, що потребують малокваліфікованої робочої сили, що неминує призводить до зростання рівня безробіття серед вказаної категорії працівників.

Окрім того, однією з ознак впливу глобалізації на сферу зайнятості є поширення неформальної зайнятості, причому як у слабо розвинених, так і у високорозвинених країнах. Окремо слід наголосити на невпинне поширення самозайнятості населення. Особливістю розвитку самозайнятості в Україні є її зосередження в малоефективному секторі сільського господарства й у торговельно-посередницькій сфері, що, безумовно, суперечить пропорціям самозайнятості в розвинених країнах, де мале і мікропідприємництво закріплюється у галузях інформаційних технологій.

Суттєвий вплив глобалізації на зайнятість населення та динаміку і тенденції розвитку світового ринку праці справляє постійне зростання трудової міграції. Так, за даними Департаменту економічного й соціального розвитку ООН, у 2013 р. 232 млн. людей (3,2 % усього населення світу) проживали поза межами своїх країн (для порівняння: у 2000 р. таких було 175 млн., а у 1990 – 154 млн.) [5].

В Україні проблеми трудової міграції є особливо гострими й неоднозначно впливають на рівень зайнятості та безробіття населення. З одного боку, триває виїзд висококваліфікованої робочої сили, найосвіченішої її частини, а також працездатного населення із західних регіонів (регіонів високого безробіття) до країн із вищим рівнем життя. З іншого боку, експортуючи робочу силу до розвинених країн, Україна імпортує іноземних робітників зі слаборозвинених країн, чию працю нині використовують на неprestижних роботах із важкими умовами та ручною працею.

Більше того, в сучасних умовах, під впливом новітніх технологій, сфера зайнятості зазнала суттєвих змін, зокрема: на сучасному етапі цивілізаційного розвитку пришвидшене зростання сфери послуг є головною тенденцією господарського розвитку економічно розвинених країн. Розвиток сфери послуг виявляється у зростанні частки валової доданої вартості у ВВП, яке відбувається водночас зі скороченням частки промислового та сільськогосподарського виробництва, що в результаті впливає на потенційне кадрове забезпечення вищезазначених сфер господарювання. Таким чином, внесок сфери послуг у приріст світового ВВП на початку 2000 року становив 64,3 %, а у 2014-му зріс до 68,5%, тоді як частка промислового виробництва скоротилася із 30,5% до 27,6 %, а частка сільського господарства із 5,2% до 3,9%.

Подібні тенденції поширення сфери послуг властиві переважній більшості розвинених країн (табл.1). Україна не є виключенням: частка сфери послуг зросла з 46,6% у 2000 році до 62,8% у 2014 році; частка промисловості зменшилась і склала 36,3% у 2000 році проти 25,4% у 2014 році; частка сільського господарства зменшилась з 17,1% (2000 рік) до 11,8% (2014 рік) [20].

Таблиця 1 – Частка валової доданої вартості сфери послуг, промисловості та сільського господарства у ВВП деяких країн світу (% до ВВП)

Країни	Сфера послуг		Промисловість		Сільське господарство	
	2000	2014	2000	2014	2000	2014
Аргентина	66,9	62,9	28,1	28,0	5,1	8,3
Австрія	66,5	70,6	34,6	28,0	1,8	1,4
Білорусь	46,7	50,0	39,2	41,4	14,2	8,6
Бельгія	70,9	77,1	27,8	22,2	1,3	0,7
Бразилія	67,7	70,8	26,7	24,0	5,5	5,2
Болгарія	61,6	67,6	25,8	27,2	12,6	5,3
Китай	39,8	48,1	45,4	42,7	14,7	9,2
Франція	74,3	78,7	23,3	19,6	2,3	1,7
Німеччина	68,0	69,0	30,9	30,3	1,1	0,7
Греція	72,9	80,4	21,0	15,8	6,1	3,8
Угорщина	62,5	64,4	31,8	31,2	5,7	4,5
Індія	51,0	52,6	26,0	30,0	23,0	17,4
Італія	70,0	74,3	27,1	23,6	2,8	2,2
Іспанія	65,1	75,1	30,7	22,4	4,1	2,5
Японія	67,3	72,0	31,1	26,9	1,6	1,2
Польща	63,9	64,5	32,8	32,5	3,3	2,9
Російська Федерація	55,6	63,7	37,9	32,1	6,4	4,2
Туреччина	57,4	64,9	31,3	27,1	11,3	8,0
Україна	46,6	62,8	36,3	25,4	17,1	11,8
Велика Британія	72,0	78,0	27,1	20,9	0,9	0,7
США	75,7	78,0	23,2	20,7	1,2	1,3
Світ загалом	64,3	68,5	30,5	27,6	5,2	3,9

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [20].

Вважаємо, що глобалізаційні виклики і надалі зберігатимуть наявні тенденції у зміні структури галузей економіки в напрямі подальшого розширення сфери послуг і зростання чисельності зайнятих, на противагу скорочення зайнятості в сільському господарстві й видобувній промисловості. Скорочення зайнятості в сільському господарстві забезпечуватиметься подальшим підвищенням продуктивності праці в цій галузі. Отже, навіть у країні, яка має певні переваги для розвитку сільського господарства, зайнятість у цьому секторі практично буде зведена до мінімуму. Подібні

тенденції скорочення сфери матеріального виробництва і особливо сільського господарства та розширення сфери послуг можна очікувати і в інших країнах, зокрема і в Україні (табл. 2) [16].

Таблиця 2 – Чисельність сільського населення зайнятого у сільському господарстві у деяких країнах світу у 2011 та 2014 роках

Країни	2011		2014	
	Сільське населення, %	Зайняті в с.-г., %	Сільське населення, %	Зайняті в с.-г., %
Білорусь	25	10	24	10
Велика Британія	18	1	18	1
Іспанія	21	4	21	4
Італія	32	4	31	4
Індія	69	47	68	...
Китай	49	3	46	...
Молдова	55	28	55	29
Німеччина	26	2	25	1
Польща	39	12	39	11
Російська Федерація	26	8	26	7
Туреччина	29	23	27	20
Україна	31	20	31	15
Франція	21	3	21	3
Японія	9	4	7	4

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [16].

Далі, з огляду на те, що частка зайнятих є більш кількісним показником, вважаємо, що доцільно було б розглянути більш результативний показник, який характеризує продуктивність праці того чи іншого сектору економіки, в даному випадку – показник доданої вартості сільськогосподарського виробництва на одного працівника (рис. 3).

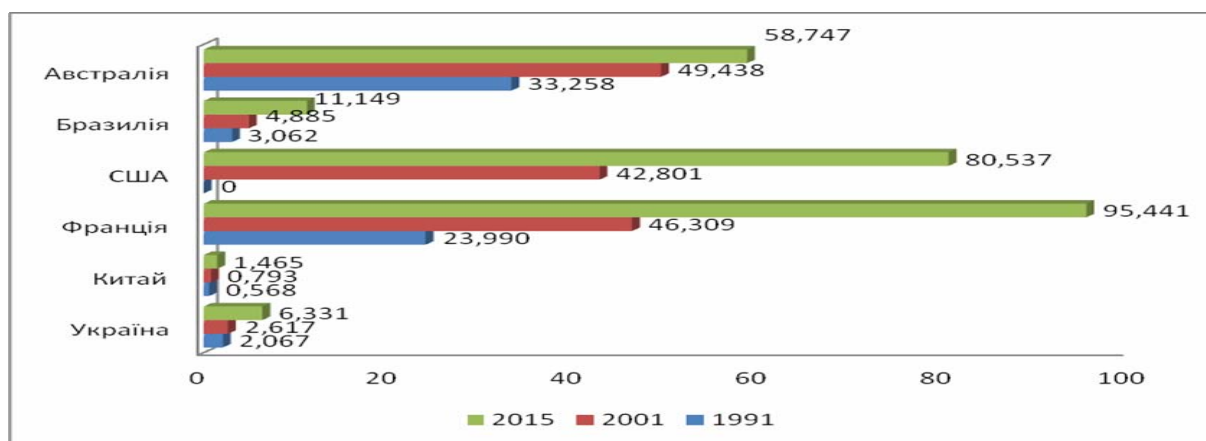

Рисунок 3 – Додана вартість сільськогосподарського виробництва на одного працівника, дол. США/1 особу

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [20].

Для України цей показник становить 6331 дол. США на 1 працівника, що в 3,1 рази більше ніж в 1991 році. Це свідчить про підвищення ефективності роботи в АПК. Проте, у порівнянні з іншими країнами, зокрема, у Франції цей показник складає 95441 дол. США/1 особу, у США – 80537 дол. США/1 особу, у Австралії – 58747 дол. США/1

особу (рис.2), бачимо, що продуктивність праці в АПК України є досить низькою. Це свідчить про неефективну організацію їх роботи, низький рівень кваліфікації, недосконалі та неефективні форми господарювання.

Звичайно, забезпечення ефективної зайнятості сільського населення залежить від багатьох чинників. Найважливішими з них є наявність сфери докладання праці на селі, стан ринку праці та розвиненість його інфраструктури.

Безумовно, ринок праці в сільській місцевості не обмежується аграрним виробництвом, оскільки до складу його пропозиції входять не тільки працівники сільського господарства, а й працівники соціально-культурно-побутової сфери, самозайняті особи та інші категорії працездатного населення, яке може пропонувати на ринку свою робочу силу. Так само попит сільського ринку праці виходить за межі потреб сільськогосподарських організацій в аграрних працівниках, оскільки на селі є потреба у фахівцях сфери освіти, охорони здоров'я, побутового обслуговування, культури, спорту тощо. Разом з тим ці сегменти сільського ринку праці є незначними, тому визначальний вплив на зайнятість населення у сільській місцевості справляє саме розвиток аграрного сектору економіки.

Скорочення кількості зайнятих у сільському господарстві вкотре підтверджує, що воно не забезпечує належного рівня доходів для сільського населення, отож мешканці сільських територій активно переорієнтовуються на інші види діяльності у сільській місцевості, а також за її межами. Зважаючи на проблему недосконалості технологій, які використовують у сільськогосподарському виробництві, селяни, замість модернізації та застосування ефективніших технологій у своїх господарствах, починають займатись зовсім іншими видами діяльності.

Дані табл. 3 показують економічну активність сільського населення України [15].

Таблиця 3 – Економічна активність сільського населення України

Показники	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2016 р. у % до 2005 р.
Економічно активне населення, тис.	6987,0	6967,7	6908,0	5850,6	5667,5	5648,7	80,8
працездатного віку	6071,0	6091,7	5676,3	5482,5	5405,8	5404,8	89,0
старше працездатного віку	916,0	876,0	861,3	368,1	261,7	243,9	26,6
Зайняті, тис.	6586,1	6474,2	6405,9	5292,4	5134,2	5098,4	77,4
працездатного віку	5671,4	5598,2	5694,2	4924,4	4872,5	4854,6	85,6
старше працездатного віку	914,7	876,0	729,6	368,0	261,7	243,8	26,6
Безробітні, тис.	400,9	493,5	502,1	558,2	533,3	550,3	137,3
працездатного віку	399,6	493,5	502,0	558,1	533,3	550,2	137,7
старше працездатного віку	1,3	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	7,7

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацювання джерел [15].

З таблиці 3 видно, що протягом досліджуваних років (2005, 2010, 2013-2016 рр.) чисельність економічно-активного населення зменшилась з 6987,0 тис. осіб у 2005 р., до 5648,7 тис. осіб у 2016 р., що на 1338,3 тис. осіб або на 19,2% менше, ніж у 2005 році.

Чисельність зайнятого економічно-активного населення працездатного віку зменшилась на 816,8 тис. осіб або 14,4% (з 5671,4 тис. осіб – у 2005 р. до 4854,6 тис. осіб – у 2016 р.), що свідчить про погіршення демографічної структури носіїв трудового потенціалу села. Якщо у 2005 р. кожен 7-й носій трудового потенціалу був старше працездатного віку, то у 2016 р. – кожен 23-й. Кількісні та структурні зміни економічно активного населення села зумовлені як демографічними, так і соціально-економічними наслідками ринкових перетворень в економіці країни загалом.

Важливим показником, який характеризує рівень використання трудового потенціалу села, є рівень зареєстрованого безробіття.

До негативних змін у складі трудового потенціалу слід віднести збільшення кількості безробітних осіб на 37,7%, з 400,9 тис. осіб у 2005 р. до 550,3 тис. осіб у 2016 р., що свідчить про негативні тенденції у використанні трудового потенціалу сільського населення.

Більше того, аналізуючи середньомісячну номінальну заробітну плату штатних працівників за видами економічної діяльності, варто відмітити, що остання для сфери сільського господарства станом на кінець 2016 року становила 3916 грн., що становило 75,6% від середньомісячної заробітної плати в цілому по економіці України. Проте, незважаючи на те, що заробітна плата зростала у динаміці (з 1430 грн. у 2010 році до 3916 у 2016 році), її абсолютне значення є одне з найнижчих, після сфери тимчасового розміщення й організації харчування, значення заробітної плати якої становило 3505 грн. у 2016 році [12].

Однією із переваг інтегрованих структур, незалежно від видів діяльності, є інвестиційна привабливість. Саме незначний обсяг інвестицій притаманний сфері сільського, лісового та рибного господарства, зокрема: 502,2 млн. дол. США прямих інвестицій у початку 2016 року, що становить 1,3% від загального обсягу та 50484 млн. грн. капітальних інвестицій, що становить лише 14,1 % від загального обсягу інвестицій у 2016 році, відображає необхідність впровадження нових форм господарювання, які є більш ефективними в сучасних умовах [12]. Більше того, слід зазначити, що частка у загальному обсягу прямих інвестицій має негативну тенденцію: 1,7 % - у 2010 році до 1,3 % у 2016 році.

Отже, спостерігаємо, що вплив глобалізаційних процесів на структуру й динаміку зайнятості населення в Україні поки що має здебільшого негативне забарвлення, що виявляється в нерациональній структурі зайнятості, у високому рівні прихованого безробіття, в деінтелектуалізації праці, в недостатньому попиті на працю у сфері високих технологій, у відпливі висококваліфікованої частини трудового потенціалу і багатьох інших причинах. Окрім того, депопуляризація зайнятості в сільській місцевості призвела до того, що економічно зайняте населення є некваліфіковане, не здатне до самовдосконалення чи безперервної освіти з огляду на відсутність зворотного зв'язку з такими процесами, що, в результаті, стримує формування агрохолдингів чи інших інноваційно-інтегрованих структур міжнародного рівня, не зважаючи на кількісні на це передумови (кількість земельних угідь, значна частка населення проживає у сільській місцевості, природні умови).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, кадровому забезпеченню інтегрованих структур перешкоджають такі соціально-демографічні проблеми, як низький рівень життя, висока частка бідного населення, високий рівень безробіття, низька тривалість життя і високий рівень смертності працездатного населення. Вирішити завдання кадрового забезпечення інтегрованих структур не просто, але можливо, реалізувавши наступний комплекс заходів:

- гідна заробітна плата, яку інтегровані структури можуть собі дозволити;
- широкий спектр заходів щодо мотивації та розвитку лояльності до фірми;
- орієнтація на випускників аграрних ВНЗ регіону, вихідців із сільської місцевості, яких на відміну від міської молоді ще приваблює сільський спосіб життя;
- ефективна професійна орієнтація в рамках шкільної програми;
- популяризація сільського способу життя в засобах масової інформації.

Незважаючи на значну кількість проблем в області кадрового забезпечення інтегрованих структур, в основному якісного характеру, зазначений комплекс заходів дозволить створити умови для нарощення кадрового потенціалу сільських територій,

що особливо важливо для формування інноваційно-інтегрованих структур на відповідних територіях.

Перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження є детальне вивчення рівня освіти сільського населення, зокрема питомої ваги осіб з вищою освітою, з метою перевірити гіпотезу щодо впливу рівня освіти на сприятливе середовище щодо ймовірності утворення інноваційно-інтегрованих структур.

Список літератури

1. Бакум В.В. Методологія розробки агропромислових кластерних утворень регіону [Текст] / В.В. Бакум // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 38–45.
2. Вишневська О.М. Інвестиційно-інноваційний розвиток аграрного сектора в умовах глобалізаційних змін і тенденцій [Текст] / О.М.Вишневська // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2012. – № 4. Т. 2. – С. 136–139.
3. Гришова І.Ю. Кластери в агропромисловому комплексі: проблеми та перспективи розвитку [Текст] / І. Ю. Гришова, А. Ю. Присяжнюк // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 142–146.
4. Зайченко В.В. Демографічні аспекти відтворення трудового потенціалу села [Текст] / В.В. Зайченко, С.В. Коваленко // Журнал “Агросвіт”. – Київ: , 2013. – С.31–34.
5. Кількість мігрантів у світі становить 232 млн осіб, – ООН. РБК Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kolichestvo-migrantov-v-mire-sostavlyayet-232-mln-chelovek---12092013083200>
6. Кластерна модель організації великотоварного агропромислового виробництва та розвитку економіки сільських поселень і територій [Текст] / [Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук, В.М. Скупий та ін.]; за ред. М.Ф. Кропивка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 44 с.
7. Левченко А.О. Зарубіжний досвід функціонування кластерних утворень та шляхи його використання в Україні [Електронний ресурс] / А.О. Левченко, І.О. Царенко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, вип.31. – Кропивницький: ЦНТУ, 2017. – С. 71–79. – Режим доступу: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/6885>
8. Левченко О.М., Економічний механізм розвитку інтегрованих структур в аграрному секторі економіки [Електронний ресурс] / О.М. Левченко // Економіка аграрного сектору. – Режим доступу: http://chteiknteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2013/v4/NV-2013-V4_16.pdf
9. Левченко О.М. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу регіонів контексті формування інноваційно-інтегрованих структур [Текст] / О.М. Левченко, О.В. Ткачук // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, вип.31. – Кропивницький: ЦНТУ, 2017. – С.28–38.
10. Левченко О.М. Інноваційно-інтегровані структури в сучасній економіці: їх класифікація [Електронний ресурс] / О.М. Левченко, О.В. Ткачук, І.О. Царенко // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=5791>
11. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивка // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3–12.
12. Сільське господарство України. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 246 с.
13. Ткаченко В.Г. Кластеры в системе аграрного производства: сущность и значение в реализации инновационной политики государства / В.Г. Ткаченко, В.І. Богачов // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 182–189.
14. Україна в цифрах 2016. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 240 с.
15. Agricultural land (% of land area) [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS/countries?display=default>
16. Rural population (% of total population) [Електронний ресурс] // The World Bank. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator>
17. Gálvez-Nogales E. Agro-based clusters in developing countries: staying competitive in a globalized economy. – FAO, Rome, 2010. – 106 p.
18. Irshad H. Clusters – A key to Rural Prosperity [Електронний ресурс] / H. Irshad. – Rural Development Division: Alberta, 2009. – Режим доступу : [http://www1.agric.gov.ab.ca/\\$department/deptdocs.nsf/all/csi12897/\\$FILE/Clusters-%20A-key-to-RuralProsperity.pdf](http://www1.agric.gov.ab.ca/$department/deptdocs.nsf/all/csi12897/$FILE/Clusters-%20A-key-to-RuralProsperity.pdf)
19. Looijen A. European Agricultural Clusters: how can European Agricultural Clusters be measured and

- identified? / A. Looijen, W. Heijman // *Economics of Agriculture*. – 2013. – № 2. – P. 337–353.
20. The World Bank Data. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/>

References

- Bakum, V.V. (2009). *Metodolohiya rozrobky ahropromyslovykh klasternykh utvoren' rehionu [Methodology for the development of agro-industrial cluster entities in the region]*. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex, Vol. 4*, 38–45 [in Ukrainian].
- Vyshnevs'ka, O.M. (2012). *Investytsiyno-innovatsiynyy rozvytok ahrarnoho sektora v umovakh hlobalizatsiy nykh zmin i tendentsiy [Investment and innovation development of agrarian sector in the conditions of globalization changes and tendencies]*. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. – Herald of Khmelnytsky national university. Economical science, Vol. 4/ 2*, 136-139 [in Ukrainian].
- Hryshova, I.Yu., & Prysyazhnyuk, A. Yu. (2011). *Klasteri v ahropromyslovomu kompleksi: problemy ta perspektyvy rozvytku [Clusters in the agro-industrial complex: problems and prospects of development]*. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex, Vol. 4*, 142-146 [in Ukrainian].
- Zaichenko, V.V., & Kovalenko, S. V. (2013). *Demohrafichni aspekty vidtvorennia trudovoho potentsialu sela [Demographic aspects of reproduction of the labor potential of the village]*. *Zhurnal "Ahrosvit". – Magazine "Agrosvit"*, 31-34 [in Ukrainian].
- Kilkist mihrantiv u sviti stanovyv 232 mln osib [The number of migrants in the world is 232 million people]. *OON. RBK Ukraina - the UNO. RBC Ukraine*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/kolichestvo-migrantov-v-mire-sostavlyayet-232-mln-chelovek---12092013083200> [in Ukrainian].
- Lupenko, Yu. O., Sabluk, P.T., & Skupyy, V.M. (2011). *Cluster model of organization of large-scale agricultural production and development of the economy of rural settlements and territories*. M.F. Kropyvko (Ed.). K.: NNTs IAE [in Ukrainian].
- Levchenko, A.O., & Tsarenko, I.O. (2017). Zarubizhnyi dosvid funktsionuvannia klasternykh utvoren ta shliakhy yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience of clusters' functioning and ways of its using in Ukraine]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Collection of Scientific Works of Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences, Vol. 31*, 71-79 [in Ukrainian].
- Levchenko, O.M. (2013). Ekonomichnij mehanizm rozvitku integrovanih struktur v agrarnomu sektori ekonomiki [The economic mechanism of the integrated structures development in the agricultural sector]. *Ekonomika Agrarnogo Sektora nauky – Economics of Agricultural Sector*. Retrieved from http://chteiknteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2013/v4/NV-2013-V4_16.pdf [in Ukrainian].
- Levchenko, O.M., & Tkachuk, O.V. (2017). Metodychni pidkhody do otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu rehioniv v konteksti formuvannia innovatsiino-intehrovanykh struktur [Methodical approaches to the assessment of innovation potential of regions in the context of the formation of innovation-integrated structures]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Collection of Scientific Works of Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences, Vol. 31*, 28-38 [in Ukrainian].
- Levchenko, O.M., Tkachuk, O.V., & Tsarenko, I.O. (2017). Innovatsiino-intehrovani struktury v suchasni ekonomitsi: yikh klasyfikatsiia [Innovative-integrated structures in the modern economy: their classification]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy, Vol. 10*. Retrieved from <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektivna-ekonomika&s=eng&z=5791> [in Ukrainian].
- Sabluk, P.T., & Kropyvko, M.F. (2010). Klasteryzatsiya yak mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ta sotsial'noyi spryamovanosti ahrarnoyi ekonomiky [Klasteryzatsiia yak mekhanizm pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ta sotsialnoi spriamovanosti ahrarnoi ekonomiky]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex, Vol. 1*, 3–12 [in Ukrainian].
- Sil'ske gospodarstvo Ukrainy [Agriculture of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- Tkachenko, V.H., & Bohachov, V.I. (2011). Klaster v systeme ahrarnoho proyzvodstva: sushchnost' y znachenye v realizatsii ynnovatsyonnoy polityky hosudarstva [Clusters in the system of agricultural production: the essence and significance in the implementation of the state innovation policy]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine, Vol. 2*, 182-189 [in Russian].
- Ukraina v tsyfrakh 2016 [Ukraine in figures 2016]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- The World Bank. Agricultural land (% of land area). *worldbank.org*. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS/countries?display=default> [in English].
- The World Bank. Rural population (% of total population). *worldbank.org*. Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator> [in English].
- Gálvez-Nogales, E. (2010). *Agro-based clusters in developing countries: staying competitive in a*

- globalized economy*. Rome: FAO [in English].
18. Irshad, H. (2009). *Clusters – A key to Rural Prosperity*. Rural Development Division: Alberta. *agric.gov.ab.ca*. Retrieved from [http://www1.agric.gov.ab.ca/\\$department/deptdocs.nsf/all/csi12897/\\$FILE/Clusters-%20A-key-to-RuralProsperity.pdf](http://www1.agric.gov.ab.ca/$department/deptdocs.nsf/all/csi12897/$FILE/Clusters-%20A-key-to-RuralProsperity.pdf) [in English].
 19. Looijen, A., & Heijman, W. (2013). European Agricultural Clusters: how can European Agricultural Clusters be measured and identified? *Economics of Agriculture, Vol. 2*, 337–353 [in English].
 20. The World Bank. *worldbank.org*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/>[in English].

Snezhana Kovalenko

Iлона Tsarenko, Postgraduate

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Socio-economic Preconditions of Personnel Provision of Integrated Structures in the Agroindustrial Complex: Status and Prospects of Development in the International Context

The paper is defined the necessity of forming integrated structures for improving the competitiveness of agroindustrial complex as the main component of sustainable development of economy and its national security at current stage of economy's reforming. Personnel provision as one of the formative factor in the process of the formation of integrated structures in the agroindustrial complex is distinguished.

The main socio-economic preconditions of personnel provision of integrated structures in general and in the agro-industrial complex, in particular, are considered. The shares of rural population and agricultural lands in terms of countries of the world, including Ukraine are analyzed. The status of staffing of rural areas of Ukraine, the based on basic demographic indicators is considered. The dynamics of indicators, which are characterizing the socio-economic preconditions of personnel provision of integrated structures in the agroindustrial complex of Ukraine, are analyzed.

The complex of measures which could aim to solve the problems with personnel provision of integrated structures in the agroindustrial complex of Ukraine is presented.

staffing, integrated structure, agroholding, rural population, agro-industrial complex

Одержано (Received) 19.11.2017

Прорецензовано (Reviewed) 11.12.2017

Прийнято до друку (Approved) 18.12.2017